

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA TÜRKİYE'DE “GENÇLİK TEŞKİLATI” OLUŞTURMAYA DÖNÜK BAZI TASAVVUR VE TEŞEBBÜSLER

EROL AKCAN*

Giriş

Birinci Dünya Harbi'nin sona erdiği 1918 öncesi döneme bakıldığında, “gençlik teşkilatı” oluşturmaya yönelik sırasıyla dört farklı deneyimle karşılaşılır: İziciler Ocağı (1914), Türk Gücü Cemiyeti (1913), Osmanlı Güç Dernekleri (1914) ve Osmanlı Genç Dernekleri (1916). Bahsini ettiğimiz bu örgütlenmelerin tamamı, daha önce yaptığımız bir çalışmada ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir¹. Burada, yapılan bu çalışmadan hareketle bu kuruluşlar hakkında genel bazı bilgiler vererek Cumhuriyet'in bu konuda Osmanlı'dan nasıl bir miras devraldığını ortaya koymaya çalışacağız.

İlkeleri ve çerçevesi İngiliz Generali Baden Powell tarafından 1908 yılında ortaya konan ve dilimize “izcilik” olarak yerleşen gençlik teşkilatı ile ilgili Türkiye'deki ilk faaliyetler, Galatasaray Lisesi başta olmak üzere İstanbul'un önde gelen liselerinde başlatıldı. Daha sonraki günlerde, Edirne'deki bazı okullarda uygulanan izcilik ile ilgili, dönemin süreli yayınlarında tanıtıcı nitelikte yazılar yayınlandı. I. Balkan Savaşı öncesindeki izcilik faaliyetlerine bakıldığı zaman, bu faaliyetlerin bahsi edilen bazı üst düzey okullarda bu işe meraklı şahıslar tarafından gerçekleştirilen serbest zaman etkinliği ve bu konuda yazılan birkaç tanıtıcı nitelikteki yazılardan ibaret kaldığı görülmektedir².

Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra Osmanlı toplumunda, izcilik faaliyetlerine ve bu konuyla ilgili yazılara daha fazla önem ve ağırlık verildiği dönemin süreli yayınlarından rahatlıkla anlaşılabilir. Bunda iki farklı faktörün etkisinden söz edilebilir:

* Yrd. Doç. Dr., İğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İğdır/TÜRKİYE, eerolakcan@gmail.com.

¹ Bkz. Erol Akcan, *İttihat ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, TTK, Ankara 2015.

² Bu şahıslar ve yazılar ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için. Bkz. Akcan, *a.g.e.*, s. 142-145.

Birincisi, Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra siyasi iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki'nin bu konuya olan ilgi ve desteği; İkincisi ise; Balkan Mağlubiyeti'nin toplum nezdinde yarattığı "millî galeyen ve heyecan" dır. 1913 yılına yayılan izcilik ile ilgili faaliyetlere bakıldığı zaman, bu faktörlerin etkisi kolaylıkla fark edilir. Bu faaliyetlerde, belirli bir istikamet ve tekdüzelik olduğu söylenemez. Her kişi ya da kurum kendi bilgi ve anlayışı doğrultusunda izciliği taklit etmeye çalışmıştır.

Bu şekilde amatörce yürütülen izciliğe, "millî bir hüviyet" ve istikamet vermek isteyen İttihat ve Terakki Hükümeti, 1914 yılı Nisan ayı ortalarında Enver Paşa'nın himayesinde "İzciler Ocağı" adıyla bir teşkilat kurdu. Bu teşkilatın başına izcilik konusundaki tecrübesiyle bilinen Belçika İzci Reisi Mösyö Parfitt getirildi³. Ancak, kısa bir süre sonra Avrupa'da patlak veren Cihan Harbi ve ardından Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilanı yeni başlayan izcilik faaliyetlerini akamete uğrattı. İzciler Ocağı'nın resmi yayınlarına bakıldığı zaman, bu teşkilatın "Türkçülük" fikri üzerinde temellendirilmek istendiği, kullanılan kavram ve sembollerden rahatlıkla anlaşılabilir.

Resmi olarak 14 Mart 1913 tarihinde kurulan Türk Gücü'nün fiili olarak ortaya çıkışı bir avuç Türk gencinin 1913 yılı Ocak ve Şubat aylarında yaptıkları uzun yürüyüşlerle başladı. Türk Ocağı bünyesinde teşkilatlanan Cemiyet, Türkçülük fikri etrafında toplanan dönemin aydınlarından ciddi destek gördü. Türklerin, tarihteki eski gücünü kaybettiği iddiasıyla ortaya çıkan Cemiyet, Türklere bu gücünü yeniden kazandırabilmek için sağlık, eğitim, askerlik ve kültürel faaliyetler başta olmak üzere farklı alanlarda çalışmalar yürütmeyi amaçladı. Ancak, Cemiyet'in 1913 yılında hazırlanan nizamnamesinde dile getirilen bu amaçları büyük oranda söylem düzeyinde kaldı. Cemiyet üyelerinin gerçekleştirdiği faaliyetler, aynı dönemde yoğunluk kazanan izcilik faaliyetleriyle özdeşleştirildi ve Cemiyet'in üyeleri izciliği taklit etmekle itham edildi. Cemiyet'in kurucuları, bu tür iddiaları reddederek tamamen Türk'e özgü bir gençlik hareketi oluşturmak çabasında olduklarını ifade etti. 1914 yılı başlarında İttihat ve Terakki Hükümeti'nin daha önce değinilen "İzciler Ocağı" nı ve aşağıda üzerinde durulan Osmanlı Güç Dernekleri'ni kurmasıyla birlikte Türk Gücü, yeni bir nizamnameyle siyasi iktidarın himayesine alındı. İzciler Ocağı gibi Türk Gücü'nün faaliyetlerini de Cihan Harbi kesintiye uğrattı⁴.

Osmanlı Güç Dernekleri'nin kurulması 30 Mart 1914 yılında hazırlanan tez-

³ Akcan, *a.g.e.*, s. 159.

⁴ Türk Gücü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akcan, *a.g.e.*, s. 87-125.

kerenin 14 Mayıs 1914 tarihinde Meclis-i Vükela'da kabul edilmesiyle gerçekleşti. Derneğin amacı, nizamnamesinin birinci maddesinde, memleket evladını, maddi ve manevi yönden vatan müdafaasına hazırlamak ve ölünceye kadar kuvvetli ve sağlam bir vatansaver kalmasını sağlamak olarak ifade edildi. Resmi mekteplerde oluşturulması zorunlu olan Güç Dernekleri'ne 17 ila 20 yaşlarındaki gençlerin katılması zorunluymdu. Devlet okullarının dışındaki cemaat müesseselerinde teşkilatın oluşturulması ise isteğe bağlıydı. Bunun yanında toplum tabanında, her mahalle ve köyden başlayarak Güç Dernekleri'nin şubeleri açılabilirdi. Bütün bu Güç Dernekleri şubeleri Harbiye Nezareti'nin desteği ve himayesinde açılacaktı. Askerlik şubeleri başta olmak üzere, bütün askeri birimler hiyerarşik olarak bu Güç Dernekleri'nin teşkilatlanmasından ve faaliyetlerinden sorumluydu. Hemen aynı tarihlerde açılan İzciler Ocağı, Güç Dernekleri'nin alt şubesi olarak kabul edilmişti. 12 ila 17 yaşları arasında İzciler Ocağı'nda geçiren bir Osmanlı genci, bu yaştan sonra Osmanlı Güç Dernekleri'ne katılacaktı. Diğer iki teşkilatın olduğu gibi, Osmanlı Güç Dernekleri'nin faaliyetleri de Cihan Harbi nedeniyle büyük ölçüde kâğıt üzerinde kaldı⁵.

Birinci Dünya Harbi nedeniyle büyük oranda kâğıt üzerinde kalan ve uygulanamayan bu üç örgütlenme sayesinde Osmanlı Genelkurmayı'nın toplumun başta genç kesimleri olmak üzere eli silah tutabilecek yaştaki erkek nüfusunu hedef kitle olarak seçtiğini, güçlü bir ordu oluşturabilmek için "güçlü bir millet oluşturma" yı amaçladığını söyleyebiliriz. Balkan Mağlubiyeti'nden sonra toplum tabanında ivme kazanan izcilik, askeri talim ve sportif faaliyetler, bu teşkilatlar sayesinde devlet eliyle gerçekleştirilmeye ve desteklenmeye çalışıldı. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'ne girmesiyle birlikte bahsi edilen bu üç örgütlenmenin ülke genelinde-çok cılız ve seyrek de olsa- faaliyetleri devam etti.

Osmanlı Genç Dernekleri, harp içerisinde, 17 Nisan 1916 tarihinde çıkarılan geçici kanunla kuruldu. Böyle bir gençlik teşkilatının kurulma fikri, Çanakkale Muharebeleri'nin bütün hızıyla devam ettiği 1915 yaz aylarında Von Der Goltz Paşa tarafından ortaya atıldı. Genelkurmay'ın bünyesinde kurulan bir genel müfettişliğin idaresine verilen Osmanlı Genç Dernekleri'nin başına Von Der Goltz'un tavsiyesiyle Albay Von Hoff getirildi. Teşkilatın, hedef kitesini 12 ila 20 yaşları arasındaki Osmanlı gençleri oluşturuyordu. Bu yaş aralığındaki gençlerin derneklere devam etmeleri zorunluymdu. 12-17 yaş grubundaki çocuklar teşkilatın, Gürbüz kısmını, 17-20 yaş grubu arasındaki gençler ise Dinç kısmını oluşturuyor-

⁵ Osmanlı Güç Dernekleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Akcan, *a.g.e.*, s. 184-210.

du. Gürbüzlerin, talim ve terbiyesinden rehber olarak görevlendirilen Beden Eğitimi öğretmenleri, Dinçlerin talim ve terbiyesinden ise görevli subaylar sorumluydu. Teşkilatta verilen eğitimin amacı, “bedenen, ruhen ve zihnen” sağlam nesiller yetiştirmek ve gençleri hayata hazırlamaktı. Osmanlı Genç Dernekleri Müfettişliği, bu amaçları gerçekleştirebilmek için savaş içerisinde ortaya çıkan bütün maddi imkansızlıklara rağmen yoğun bir faaliyet yürüttü. 1918 yılı Mart ayı ortalarında Müfettiş Von Hoff ülkesine dönmek zorunda kaldı ve bu tarihten sonra teşkilatın faaliyetleri Mütareke’ye kadar giderek azalma gösterdi⁶.

Mütareke Dönemi’nde Genç Dernekleri’nin sahada bir faaliyetine rastlanmamakla birlikte Genç Dernekleri Müfettişliğinin kadrosu Genelkurmay’ın bünyesinde varlığını devam ettirdi. Ordunun yeniden yapılandırılması çerçevesinde, Genç Dernekleri’nin geleceği de ordu içerisinde tartışma konusu oldu. Genç Dernekleri Müfettişliği, Genelkurmay’a sunduğu raporlarda, başta Avrupa’daki olmak üzere benzer teşkilatların ordu ve askerlik için önemine temas ederek Genç Dernekleri’nin devam ettirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdi. Mütareke ile birlikte Genç Dernekleri’nin fiilen sonra ermesiyle beraber İstanbul’da başta azınlık müesseseleri olmak üzere izcilik faaliyetleri yeniden canlandı⁷. Böylelikle Cumhuriyet’e geçiş sürecinde, Genelkurmay’ın bünyesinde resmen varlığını devam ettiren Osmanlı Genç Dernekleri ile Mütarekeyle birlikte yeniden canlanma sürecine giren İzcilik, Cumhuriyet’e Osmanlı’dan miras olarak kaldı.

1. Tek Parti Yönetimi'nin Kurulmasına Kadar Geçen Dönemde Devlet Eliyle Gençlik Teşkilatı Kurma Teşebbüsleri

Cumhuriyet Dönemi’nde devlet eliyle gençlik teşkilatı kurmaya dönük çalışmalar, Lozan Antlaşması’nın II. Meclis’te onaylanmasından hemen sonra başladı. Bu konuda kurumsal bir hafızaya ve tecrübeye sahip olan Maarif ve Erkan-ı Harbiye Vekaleti bünyesinde hazırlanan taslak projeler Başvekalet’e sunuldu⁸. Su-

⁶ Akcan, *a.g.e.*, s. 215-314.

⁷ *a.g.e.*, s. 307-310.

⁸ Maarif Vekaleti, 26 Ağustos 1923 tarihinde “İzci ve Keşşaf Teşkilatı Projesi” isminde bir taslak metin hazırladı. Bu taslak için bkz. *B.C.A.*, 030.10.144.34.6/5.; Erkan-ı Harbiye Vekaleti ise Birinci Ordu Müfettişi Kazım Karabekir Paşa’nın başkanlığında toplanan bir komisyona 29 Ağustos 1923 tarihinde 10 maddelik taslak metin hazırlattı. Kazım Karabekir, *Çocuk Davamız 2*, Emre Yayınları, İstanbul 1995, s. 142.; Aynı günlerde Genelkurmay’ın resmi yayınlarında konuyla ilgili iki önemli makale yayımlandı. Bu makalelerin ilkinde, başta Amerika, İngiltere, Fransa olmak üzere Lehistan gibi ülkelerdeki gençliğin askeri talim ve terbiyesinin durumu ele alınmış; ikincisinde ise Türkiye’de gençliğin askeri talim ve terbiyesiyle ilgili tarihi tecrübelerle değinilmiş ve bu konudaki Genelkurmay’ın teklifleri ortaya konulmuştur. Bu makaleler için bkz. Hamdi Mustafa, “Memalik-i Müterakkiyede Gençlerin Askerliğe İhzanı Usulleri. Cemahir-i Mütetike-i Amerika’da, İngiltere’de, Fransa’da ve Lehistan’da Gençliğin Askeri Terbiyesi”, *Mecmua-i Askeri*, C.4,

nulan bu projelerden sonra Başvekalet, ilgili konu üzerinde çalışmak üzere Dahiliye, Maarif, Müdafaa-i Milliye ve Erkan-ı Harbiye Vekaletlerinin temsilcilerinden oluşacak bir komisyon kurulması ve elde edilecek sonucun bildirilmesi talimatını verdi⁹.

Konuyla ilgili olarak bahsi edilen kurum temsilcilerinden oluşan komisyon, Başvekil İsmet Paşa'nın direktifi doğrultusunda başlattıkları çalışmalarını tamamlayarak hazırladıkları kanun layihasını ve talimatnameyi gerekçeleriyle birlikte 3 Ocak 1924 tarihinde Başvekalet'e sundu¹⁰.

Komisyonun hazırladığı tasarıda Genç Dernekleri Teşkilatı'na neden ihtiyaç duyulduğu altı madde halinde gerekçelendirildi. Buna göre, geniş sınırlara ve kuvvetli düşmanlara sahip olan memleketin müdafası, silah altında büyük kuvvetler bulundurmaya; silah ve savaş teknolojisindeki gelişmeler ve bunların orduda kullanılması askerlik süresinin uzun tutulmasını gerekli kılıyordu. Ancak, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, fazla sayıda askeri kuvvetin silah altında tutulmasına ve askerlik süresinin uzatılmasına imkan vermiyordu. Bu iki mahzuru, bir derece ortadan kaldırmak, memleketin gençlerini maddi ve manevi yönden takviye etmek için onlara askerlik çağına gelmeden önce "iptidai talim ve terbiye" vermek amacıyla Genç Dernekleri Teşkilatı'na ihtiyaç duyulmuştu¹¹.

Buna benzer teşkilatlara "medeni memleketlerde" ve komşumuz Rusya ve Balkanlarda rastlanabileceği gerekçede ifade ediliyordu. Hazırlanan kanun layihasında, "memleket gençlerinin maddeten ve manen takviyesi ve terbiyesi için" Genç Dernekleri Müfettişliği kurulacağı, bu müfettişliğin bakanlıklarla olan bağının ve görevlerinin Bakanlar Kurulu'nca bir talimatnameyle belirleneceği, müfettişlik kadrosunun maaşının mensup olduğu bakanlık bütçesinden karşılanacağı, bu tarihten önce bu konuyla ilgili hazırlanan mevzuatın feshedilmiş sayılacağı hususlarına yer veriliyordu¹².

Türkiye Genç Dernekleri Teşkilatı'nın teşkilat yapısı ve işleyişi, yirmi dokuz madde ve iki layihadan oluşan talimatnamede ayrıntılı şekilde ele alınıyordu. Teşkilatın başında Genelkurmay ve Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nin belirlediği ve

S. 50, (31 Ağustos 1923) s. 56-66; Ahmet Sedat, "Memleketimizde Gençliğin Askeri Talim ve Terbiyesi", *Mecmua-i Askeriye*, C. 4, S. 50, (31 Ağustos 1923) s. 75-81.

⁹ B.C.A., 030.10.144.34.6/6.

¹⁰ Mustafa Balcıoğlu, "Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılap Gençleri Derneklerine", *ATAM*, C. XV, S. 43, (Mart 1999) s. 142.

¹¹ Balcıoğlu, a.g.m., s. 143.

¹² a.g.m., s. 142.

Bakanlar Kurulu'nun atadığı asker kökenli bir müfettiş bulunacaktı. Teşkilat'ın bünyesinde 12 yaşından başlayarak askerlik çağına giren bütün gençler, talim ve terbiye görecekti. Maarif bünyesinde yer alan derneklerin başkanı Maarif Vekili, bunun dışında kalan derneklerin başkanı ise Dahiliye Vekili idi. Genç Dernekleri Müfettişi, teşkilatın eğitim-öğretim hizmetlerinin yanı sıra bakanlıklar arasındaki koordinasyonu sağlamaktan sorumluydu. Derneklere dahil olacak gençlere uygulanacak süreç, talim ve terbiyenin şekli ve biçimi, kılık-kıyafet, gençlere uygulanacak imtiyazlar gibi hususlar talimatnamede belirtiliyordu¹³.

Hazırlanan bu taslağa bakıldığı zaman Nisan 1916 tarihinde yürürlüğe konulan Osmanlı Genç Dernekleri Teşkilatı'nın zamanın şartlarına uyarlanarak Türkiye Genç Dernekleri Teşkilatı adıyla devam ettirilmek istendiği anlaşılmaktadır.

Başvekalet'e sunulan Türkiye Genç Dernekleri Teşkilatı taslağı, görüş alınmak üzere Maarif Vekaleti'ne gönderildi. Maarif Vekili Vasıf Bey, talimatnamenin bazı maddelerinde küçük bazı değişiklikler yapılmasını önererek taslağın esasına dair bir itirazda bulunmadı¹⁴. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın 1924 yılı içerisinde Başvekalet nezdindeki girişimlerine rağmen taslak Meclis'e gelerek kanunlaşmadı. Ülke içerisinde yaşanan siyasi gelişmeler ve olaylar taslağın bir süreliğine de olsa askıda kalmasına yol açtı.

1925 yılı Eylül ayı içerisinde Fevzi Paşa, tekrar Başvekalet'e başvurarak ilgili taslağın biran evvel kanunlaşmasını talep etti. Fevzi Paşa'nın ilgili talebinde öncekilerden farklı olarak İngiltere, Fransa, Lehistan gibi ülkelerde benzer uygulamalarla ilgili örnekler verilmekte, Türkiye Genç Dernekleri Teşkilatı'nın ülke savunması için lüzumuna işaret edilmekteydi¹⁵. Bundan sonra Başvekalet, Fevzi Paşa'nın bu konudaki görüşleri ile ilgili olarak Maarif Vekaleti'nden görüş istedi. Daha önce Osmanlı Genç Dernekleri Müfettişliği kadrosunda Beden Eğitimi Müfettişi olarak da görev yapmış olan Selim Sırrı (Tarcan), Maarif Vekaleti'ne verdiği raporda, Genelkurmay'ın Avrupa'daki uygulamalarını destekler nitelikte Fransa ve Belçika'dan örnekler sunmuş ve "askerliğin kışlaya inhisarı"yla birlikte on yedi yaşından sonra gençlere poligonda atış talimi yaptırılmasını tavsiye etmiştir¹⁶. Ge-

¹³ a.g.m., s. 143.

¹⁴ Balcıoğlu, a.g.m, s. 144.

¹⁵ Mustafa Balcıoğlu, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Gençliğin Savaşa Hazırlanması İle İlgili İki Belge İki Görüş", *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e*, Nobel Yay., Ankara 2001, s. 211-215.

¹⁶ Balcıoğlu, "...İki Belge İki Görüş", s. 218-223.; Balcıoğlu, Selim Sırrı'nın bu raporunda, Genç Dernekleri'yle ilgili Avrupa'daki uygulamaların Genelkurmay'ın yazısında belirtildiği şekilde olmadığını örneklerle kanıtlamaya çalıştığı sonucuna varmıştır. Balcıoğlu'nun böyle bir çıkarıma bu rapordaki hangi

nelkurmay'ın ve Maarif Vekaleti'nin bu raporlarından sonra da tasarının kanunlaşması mümkün olmamıştır.

Fevzi Paşa'nın 6 Ocak 1926 tarihli Başvekalet'e tasarının durumuna dair yazdığı bir yazıya verilen cevapta tasarıya ilişkin olarak Maarif Vekaleti'nin bazı çekinceleri olduğu ifade edilerek yeni bir komisyon kurulması önerildi. Genç Dernekleri Teşkilatı'nın yeni mevzuatı üzerinde çalışacak olan bu komisyonda öncekinden farklı olarak dört bakanlığın dışında Bahriye, Sıhhiye bakanlıkları ile Türk Ocağı ve Spor Federasyonu'ndan da temsilci katıldı¹⁷. Bu yeni komisyonun hazırladığı taslak metin, 5 Mart 1927 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda imza edildikten sonra Meclis'e gönderildi. Ancak, bu yeni teşkilat tasarısı yıl boyunca bakanlıklar ve encümenler arasında gidip geldi¹⁸. 5 Aralık 1927 tarihinde Başvekalet, Genelkurmay'ın tasarının akıbetine ilişkin yazısına, tasarının encümende olduğu, bu toplantı devresinde görüşülmesi için girişimde bulunulacağı yanıtını verdi.

Yeni tasarının encümenler arasında görüşüldüğü bu sıralarda TBMM'de kabul edilen 12 Mayıs 1928 tarihli bir kanunla, okullar ve okulların dışında izcilik, keşşaflık teşkilatının ancak Maarif Vekaleti'nin iznine tabi ve sadece Türk vatandaşlarına ait olduğu kararlaştırıldı¹⁹. Bu kanunun kabul edildiği günlerde meclis komisyonunda görüşülen Genç Dernekleri Teşkilatı ile ilgili kanun layihasının son hali basına yansıdı²⁰. Dokuz maddeden oluşan bu kanun tasarısında kurulması düşünülen gençlik teşkilatı, ilk tasarıdan oldukça farklıydı. Tasarının birinci maddesinde, "gençlerin maddeten ve manen kuvvetlenmesi ve milli terbiyelerinin artması için tedbirler itihaz eylemek üzere Bozkurt Teşkilatı" kurulacağı ifade edilmekteydi. Teşkilata katılmak isteğe bağlıydı. Bozkurt Teşkilatı, Maarif Vekâleti'ne bağlı bir umumi müfettiş tarafından idare olunacaktı. Genelkurmay, Maarif, Müdafaa-i Milliye, Dahiliye, Sıhhiye ve Milli Cemiyetlerin temsilcilerinden oluşacak olan "Büyük Orta", teşkilat işlerinin yürütülmesinde Maarif Vekiline istişare heyeti olarak yardımcı olacaktı. Teşkilata katılarak ehliyetname alan gençlere, as-

bilgilerden hareketle vardığım doğrusu anlayamadık. Selim Sırrı'nın Avrupa'daki uygulamalardan verdiği örnekler bilakis Genelkurmay'ı teyid eder niteliktedir. İlginçtir, Selim Sırrı burada verdiği Binbaşı Fastrane'nin "Askerliğe Hazırlanma Dernekleri" isimli makalesini, Osmanlı Genç Dernekleri'nin kurulmasından önce 20 Mart 1915 tarihinde *Tedrisat Mecmuası*'nda yayınlamıştır. Bkz. Selim Sırrı, "Gençler Askerliğe Nasıl Hazırlanmalı?", *Tedrisat Mecmuası*, Sene:5, C. 5, nr. 1-28 (7 Mart 1331/20 Mart 1915) s. 16-17.

¹⁷ Balcıoğlu, "Osmanlı Genç Dernekleri.." s. 150.

¹⁸ Balcıoğlu, "Osmanlı Genç Dernekleri.." s. 151.

¹⁹ Gökhan Uzgören, *Türk İzcilik Tarihi*, Papatya Yayınları, İstanbul 2000, s. 277.; Necmettin Sadak'ın mevcut kanunu destekleyen makalesi için bkz. Necmettin Sadak, "Gençlik Teşkilatı", *Akşam*, 25 Nisan 1928, nr. 3425,

²⁰ "Bozkurt Teşkilatı", *Açıksöz*, 17 Nisan 1928, nr. 2226.

kerlik hizmet süresince bazı imtiyazlar tanınacaktı. Bu taslağın yasalaşmasıyla birlikte 4 Nisan 1332/17 Nisan 1916 tarihli Osmanlı Genç Dernekleri geçici kanunu yürürlükten kalkacaktı. Kanunun icrasından Maarif, Maliye, Sıhhiye, Dahiliye ve Müdafaa-i Milliye Vekilleri sorumluydu²¹.

Kurulması düşünülen Bozkurt Teşkilatı'nda, Türkiye Genç Dernekleri Teşkilatı'na oranla Maarif Vekâleti'nin teşkilat üzerindeki ağırlığının belirgin bir şekilde artırıldığı, buna karşılık teşkilat üzerindeki Genelkurmay hakimiyetinin ve teşkilatın askeri hüviyetinin bir hayli azaltıldığı dikkat çekmektedir.

Maarif Vekili Mustafa Necati, Meclis'te yaptığı bir konuşmasında kurulacak Bozkurt Teşkilatı'yla “mektep haricindeki gençlerin de tarz-ı hayata girmelerini temin edeceğiz” diyerek teşkilatın amacına dikkat çekmiştir²². Yunus Nadi, Bozkurt Teşkilatı'nın daha önce uygulanan Genç Dernekleri Teşkilatı'ndan farklı olarak Maarif Vekaleti'ne bağlanmasından hareketle teşkilattan beklentilerini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Gençlik Teşkilatı'nı askeri bir daireye raptettiğimiz zaman artık yapılacak iş askeri bir cereyan olmaktan kurtulamıyor. Halbuki biz gençliği yalnız askerlik hayatı için yetiştirecek değiliz. Gençlik- askerlik de dahil olduğu halde- millet hayatının asıl unsurunu teşkil edecektir. Gençliği, hayatta her manasıyla mükemmel adam olarak yetiştirmek lazımdır. Her manasıyla mükemmel olan adamın, icabında her manasıyla mükemmel asker dahi olacağına şüphe yoktur. İşte yeni teşkilatta böyle şamil gören bir nazarın hakim olması bundandır ve bunun içindir ki yeni teşkilat gençliği Maarif Vekaleti'ne bağlıyor. Türk Gençliğinin maddeten olduğu kadar manen kuvvetli, hayata hakim bir şekil ve heyette yetişmesi gayedir. Hedefimiz yalnız askerlik olamaz. Fakat gençliğimiz mükemmel hayat adamları olarak yetiştiğinde milli müdafaamız son kemal derecesine varmış olduğundan dahi emin bulunuyoruz²³.”

Yunus Nadi'nin bu şekilde büyük önem attığı Bozkurt Teşkilatı tasarısı, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın ısrarlı çabalarına rağmen kanunlaşamadı. Gençlik Teşkilatı'na dair yasa tasarısı Maarif Vekaleti ile Başvekalet arasında kimi zaman mevzuattaki güncellemeler, kimi zaman da mali gerekçeler gösterilerek sürüncemede bırakıldı. 19 Şubat 1932 tarihinde Fevzi Paşa'nın Başvekalet'e yasa

²¹ “Bozkurt Teşkilatı”, *Açıksöz*, 17 Nisan 1928, nr. 2226.

²² Mustafa Eski, *Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati*, ATAM, Ankara 1999, s. 174.

²³ Yunus Nadi, “Türk Gençliği”, *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1928, nr. 1410, s. 1.

tasarısının durumuna dair gönderdiği yazıdan sonra gençlik teşkilatının Maarif Vekaleti'nce hazırlanan son hali Genelkurmay'a gönderildi. Gönderilen bu tasarıda kurulması düşünülen gençlik teşkilatının ismi bu kez "İnkılâp Gençleri Dernekleri" olarak değiştirildi. Genelkurmay'ın tasvibinden sonra Vekâletlerin olurlarına sunulan bu tasarıya Maliye Vekaleti'nin "malî vaziyetimizin ne bugün ne de yakın bir gelecekte bu gibi teşekküllere umumi bütçeden yardıma müsait olmadığı" ve tasarının 6. Maddesindeki "hazineden vukubulacak muavenetle" ibaresinin kaldırılması şeklindeki itirazları eklendi²⁴.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, bu tarihten sonra TBMM'ye böyle bir yasa tasarısı bir daha gelmemiştir. Ancak, gençliği teşkilatlandırma düşüncesi siyasi kadroların ve aydınların bu tarihten sonra da önemli bir meselesi olarak varlığını devam ettirmiştir.

2. Tek Parti Dönemi'nde Gençlik Teşkilatı Kurmaya Dönük Tasavvur ve Teşebbüsler

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışının Takrir-i Sükun Kanunu'ndan başlayarak 1931 yılında tamamlanacak olan tek parti rejimine doğru evrildiği bilinmektedir²⁵. Bir yıl önce başarısızlıkla sonuçlanan ikinci çok partili rejim denemesinin ardından Türk Ocakları kapatılarak geride kalan müesseseleri CHP'ye devredildi. Türk Ocakları'nın kapatılma sürecinde kamuoyunda faşist gençlik örgütlerini andırır şekilde ülke geneline yayılan bir gençlik teşkilatının kurulacağı yönünde söylenti ve beklentiler ortaya çıktı²⁶.

Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri açılmaya başlandıysa da Halkevleri bünyesinde oluşturulan 9 şube arasında gençlikle ilgili bir şube yer almadı²⁷. Ancak, CHF'nin 1931 kongresinden sonraki yeni teşkilat yapılanmasında Umumi İdare Heyeti içinde oluşturulan 13 bürodan 6'ncısı "spor ve gençlik" ismini taşıyordu²⁸. Kurulduktan sonra büronun ilk başkanlığına Hasan Cemil (Çambel), sonrasında ise sırasıyla İzmir milletvekili Kazım (Özalp) ve Tekirdağ mebusu Rahmi (Apak) getirildi²⁹. Büronun isminde "spor ve

²⁴ Balcıoğlu, "Osmanlı Genç Dernekleri..", s. 153.

²⁵ Bahsi edilen sürecin ayrıntısı için bkz. Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2005.

²⁶ Bu tartışmalar için bkz. Füsün Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2004, s. 324, 334.

²⁷ Tunçay, *a.g.e.*, s. 329.

²⁸ *a.g.e.*, s. 329.

²⁹ *B.C.A.* 490.01.1106.40.2/1.

gençlik” kavramlarını yanyana kullanması bir tesadüf eseri değildir. Yigit Akın’ın yerinde ifadesiyle “*Erken Cumhuriyet yılları boyunca, gençlik teşkilatı ve beden terbiyesi ve spor meselesi Kemalist siyasi elitlerin gözünde aynı madalyonun iki yüzü gibidir*”³⁰. Bu tarihten sonraki gençlik teşkilatı projeleriyle ilgili çalışmaların ve incelemelerin bu büro tarafından yapılmış olması dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda atılan adımların başlangıcını ise Alman sporunun önde gelen ismi Carl Diem’in CHP Parti Sekreteri Recep Peker tarafından, gençlik organizasyonu, beden terbiyesi ve spor konularının ıslahı projesi hazırlamak amacıyla Türkiye’ye davet edilmesi oluşturmaktadır³¹. 1933 yılının Eylül ve Ekim aylarında Türkiye’de bahsi edilen konular üzerinde çalışan Carl Diem, bu incelemelerinin ardından on yedi ana başlıktan oluşan detaylı bir rapor hazırladı. Bu rapora karşılık Carl Diem’e beş bin mark ücret ödendi³².

Bu raporun yanı sıra, gerek konsolosluk ve elçilik gibi resmi kanallar ve gerekse parti mensubu bazı isimlerin görevlendirilmesi suretiyle Avrupa’nın farklı ülkelerindeki gençlik organizasyonları tetkik edilerek bu konuda elde edilen bilgiler bir rapor halinde partinin “spor ve gençlik” bürosuna teslim edildi³³. İktidar partisi CHP’nin bu türden çalışmaları yürüttüğü tarihlerde dönemin aydınlarından bazıları Avrupa’daki örneklerden hareketle Türkiye’de de gençlik teşkilatı oluşturulması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir³⁴. Aşağıda, partiye sunulan gençlik teşkilatı raporları ve bu raporların içeriği hakkında bilgi verilmektedir.

a. Carl Diem’in “Gazi Gençlik Derneği”

Alman spor adamı Dr. Carl Diem’in hazırlamış olduğu rapor, burada ele alacağımız raporlar içerisinde hem içerik hem de kapsam itibarıyla diğerlerinden

³⁰ Yigit Akın, “*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*” *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2004, s. 150.

³¹ Erol Akcan-Recep Murat Geçikli, *Cumhuriyet Dönemi Tür Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*, Salımsöğüt Yayınları, Erzurum 2016, s. 15.

³² *a.g.e.*, s. 35-78.

³³ *B.C.A.*, 490.01.1106.40.1/14; *B.C.A.*, 490.01.1106.40.2/137; Yasemin Doğaner’in bu dönemde hazırlatılan bu raporlardan hareketle yaptığı iki çalışma için bkz. Yasemin Doğaner, “İki Savaş Arası Dönemde Avrupa’da Gençlerin ve Kadınların Siyasi Terbiyesi ve Teşkilatlanmaları: Avusturya Örneği”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, (Ağustos 2012) s. 45-50; Yasemin Doğaner, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlarda Gençlik Teşkilatları-Macaristan ve Yugoslavya Örneği-“, *VII. Uluslararası Atatürk Kongresi*(17-22 Kasım 2011 Üsküp-Manastır-Makedonya), C.II, ATAM, Ankara 2015, s. 1427-1437.

³⁴ Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, “Genç Nesil Meselesi”, *Kadro*, S. 4 (Nisan 1932) s. 5-8; Selim Sırrı, “İtalya’da Halk ve Gençlik Teşkilatı”, *Ülkü*, S. 3, (Nisan 1933) s. 241-243; Hıfzı Oğuz, “Gençlik ve Demagoji”, *Çığır*, nr. 17 (Ağustos 1934); Bahadır Ragıp, “Gençlik Teşkilatı”, *Çığır*, nr. 18 (Eylül 1934); Kazım Nami, “Disiplinli Gençlik”, *Çığır*, S. 9, s. 172-173.

farklıdır. Spor ve gençlik alanının organizasyonu için Türkiye'ye getirilen Diem'in raporu, sadece gençlik teşkilatı değil, beden eğitimi ve spor yönetimini de kapsayan bir özelliğe sahiptir. Türk halkının beden eğitimi "içiçe geçmiş kapalı bir sistemle" yerine getirmeyi amaçlayan Diem, bu sistem içerisinde okul öncesinden başlayarak okul, gençlik derneği, spor kulüpleri ve kültür derneklerinde beden eğitimi alınmasını hedeflemiştir³⁵. Diem raporunda, devletin, bütün spor alanlarını, başında bakanlık düzeyinde Spor Başkanı'nın bulunduğu Spor Müdürlüğü Kurumu eliyle yönetmesini öngörmüştür³⁶. Burada, Diem'in sadece gençlik teşkilatı konusundaki düşünceleri ele alınacaktır.

Diem, 10-18 yaşları arasındaki kız ve erkek Türk gençlerini "Gazi Gençlik Derneği" adını verdiği birlik çatısı altında toplamayı amaçlamıştır. Bu yaş grubu arasındaki gençler, 10-14, 15-16, ve 17-18 olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır. Her birlik 100 öğrenciden oluşmakta ve birliğin kurulması için Halk Partisi'nin görevlisi yetkilendirilmektedir. Birlikler kurulduktan sonra Halkevleri'ne devredilmektedir. Birliklerin ilk başkanları Halk Partisi'nin görevlileri tarafından tavsiye edilmekte ve Gençlik Başkanları tarafından atanmaktadır. Bu ilk başkanların görevleri Gençlik Başkanları'nın atadıkları özel eğitim almış gençlik müdürleri atanıncaya kadar devam etmektedir. Gazi Gençlik Derneği'nin en üst yöneticisi Spor Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan Gençlik Başkanı'dır. Gençlik derneklerine bir yılın sonunda flama verme yetkisi Gençlik Başkanı'nın yetkisindeydi. Derneğe bağlı her genç bu flama önünde yükümlülüğünü yerine getirecekti. Kusurlu davranışlar gösterilmesi durumunda ise flama alınarak dernek feshedilecekti. Derneklerin, cinsiyete göre belirlenmiş kendilerine özel uniformaları, rütbe ve işaretleri olacaktı. Kıyafetlerle ilgili masraflar gençler ve velileri tarafından karşılanacak, yoksul gençlere belediyeler yardım elini uzatacağı³⁷.

Gazi Gençlik Derneği'ne üyelik ücretsizdi. Ancak seçimlik dersler için Gençlik Başkanı'nın izniyle ücret alınabilirdi. Derneklerin programı okullarla dengeli ve okulları tamamlayacak şekilde olacaktı. Derneklerin programlarında, koşu, atlama, gülle atma, jimnastik, yüzme, atıcılık, düzen ve arazi etkinlikleri, yürüyüş etkinlikleri, yıllık kamp, kır gezileri, yurtseverlik ve temizlik bilgisi dersleri yer alacaktı. Bunların dışında dernekler seçimlik dersler alabilecekti. Dernekteki faaliyetler, okula devam zorunluluğu bulunan üyeler için beden eğitimi dersleri yerine

³⁵ Akcan-Geçikli, *a.g.e.*, s. 18-19.

³⁶ *a.g.e.*, s. 35.

³⁷ *a.g.e.*, s. 54.

geçebilecekti. Derneklerde sıkı disiplin olmakla birlikte okuldaki zorunluluklara benzer uygulamalardan kaçınılacaktı. Erkek ve kız öğrenciler derneklerde kendilerini özgür hissedecekti³⁸.

Gazi Gençlik Derneği'ne mensup gençler, 10-16 yaşları arasında ön askerlik eğitimi, 17-18 yaşları arasında ise askeri eğitim alacaklardı. Daha üst sınıf öğrenciler ise okulda bilimsel askeri derslere tabi tutulacaktı. Bu çalışmalar haftada iki kez uygulanacak ve bedensel, askeri ve zihinsel eğitimin tamamı için mümkün olduğunca erken ders kitabı çıkarılacaktı. Gençlik başkanları için ise zihinsel materyal takip eden aylarda başkanlık gazetesi veya bülteni aracılığıyla sağlanacaktı³⁹.

b. Nüzhet Haşim Sinanoğlu'nun “Türkiye Gençlik Teşkilatı”

Nüzhet Haşim Sinanoğlu, İtalya'da başkonsolos olarak görev yaptığı yıllarda, faşizm ve devlet anlayışı üzerine yaptığı “uzun tetkikleri” ni, önce makaleler halinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinde, sonrasında ise bu yazıları derleyerek bir kitap halinde yayınlamıştır⁴⁰. Bu incelemelerinden sonra Türkiye'de kurulması düşünülen gençlik teşkilatıyla ilgili düşüncelerini bir rapor halinde CHP'nin “spor ve gençlik” bürosuna takdim etmiştir⁴¹.

Raporun başlangıç kısmında Sinanoğlu, Türkiye'de kurulması düşünülen gençlik teşkilatıyla ilgili fikirlerini ifade etmeden önce, dünyanın geldiği noktaya ilişkin bazı tespitler yapmaktadır. Ona göre, Cihan Harbi ve sonrasında yaşanan ekonomik bunalım ile birlikte bireyci fikirler değerini yitirmiş, bu iki bunalımın etkisinden milli varlığını korumak isteyen toplumlar, başta gençler olmak üzere “fertlerini, milli menfaatin yüksek icapları etrafında kadrolandırmak” ihtiyacını duymuşlardır⁴². Sinanoğlu, bu genel sebebin yanı sıra Türkiye'yi “çok köklü bir gençlik teşkilatı” kurmaya zorlayan bir diğer sebebin “yaşanan inkılap süreci” olduğu düşüncesindedir. İnkılap sürecinin bir “rejim” değişikliğinden öte anlam ifade ettiğini belirten Sinanoğlu, “hem genç kuşağı eskilerin tesirinden kurtarmak hem de onlara yeni hayatın icaplarını çabuk aşlamak için” gençlik teşkilatına ihtiyaç olduğunu ifade eder. Bu teşkilatı yaparken başka memleketlerdeki teşkilatı tetkik ve bunlardan istifade etmenin faydasına inanan Sinanoğlu, bize en iyi örnek

³⁸ *a.g.e.*, s. 55

³⁹ *a.g.e.*, s. 56

⁴⁰ Bkz. Nüzhet Haşim Sinanoğlu, *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, İstanbul 1933.

⁴¹ Raporun üst kısmına siyah mürekkepli bir kalemle, “Nüzhet Haşim Bey'in Raporu, İtalyan Konsolosu”, yan tarafına ise “okudum, çok enteresan. 2/04/1934 H. Rahmi” notu düşülmüştür. Bkz. *B.C.A.* 490.01.1106.40.1.

⁴² *B.C.A.* 490.01.1106.40.1/1.

olarak İtalyan gençlik teşkilatını tavsiye etmektedir.

Ona göre İtalyan gençlik teşkilatı dayandığı esaslar ve kadrolama tekniği itibariyle mükemmeldir. İtalyan gençliğinin bu mükemmel teşkilat içerisinde beklenen disiplini kazanamamasını, "başboşluk ve bir politikacılık" manzarası sergilemesini teşkilatın kusuru olarak görmemelidir. Bunu, İtalyanların gevşek karakterli, disiplinsiz ve gösterişi seven bir millet olmasına ve gençlik teşkilatının partililiğinin bir mahsulü olmasına yormalıdır. İtalyan gençlik teşkilatının prensipleri, metodu ve kadrosu Türkiye'de kısa sürede başarı sağlayacaktır. Çünkü İtalyanlardan farklı iki yönümüz vardır. Birincisi, disiplin, Türklüğün bariz bir vasfıdır. Kadro, bizim için "ana kucağı kadar alışkın olduğumuz" bir şeydir. İkincisi ise, bizim gençlik teşkilatımız partinin bir mahsulü olmayacaktır. Çünkü Cumhuriyet Halk Fırkası, basit manada bir siyasi fırka değildir.

"CHF, bir ihtilal yapan ve bir inkılabı yürüten milli kudretin idare ve teşkilat mekanizmasıdır. CHF, vatanda her şeydir. Milli varlık ifadesi içinde manasını bulan her şey onun içindedir. Dışında kalanlar, milli varlık ifadesi içinde manaları artık kaybolmuş olanlardır. Fert veya müessese, CHF kadrolarının dışında kalmış olan her şey fırkaya muhalif değil, vatana düşmandır. Bu sebeptendir ki bizim gençlik teşkilatımız CHF tarafından yapılmakla bir fırka teşkilatı manasını almış olmaz⁴³."

Sinanoglu, raporunun bundan sonraki kısmında, İtalyan gençlik teşkilatının "nerelerinden ne suretle" yararlanabileceğimizi belirli yaş kategorilerinden hareketle ortaya koyar. Doğumdan itibaren yedi yaşına kadar olan çocuklar gençlik teşkilatının "hazırlık teşkilatı"nı oluşturmalıdır. Hazırlık teşkilatı ise kendi içinde Çocuk Koruma Seksiyon (0-4 yaş) ve Çocuk Yuvaları (4-7) olarak ikiye ayrılmalıdır.

Sinanoglu'nun teşkilatın hazırlık ayağı olarak gördüğü 0-7 yaş arasındaki çocukları içine alan kısmıyla ilgili ilginç tespitleri vardır. Ona göre Türkiye Gençlik Teşkilatı'nın yeni kuşakla daha doğumdan başlayarak alakadar olması lazımdır. Doğum ve yeni doğmuş çocuğun bakımı "milli meseledir." Devletin bu işin üstesinden tek başına gelmesi mümkün değildir. Himaye-i Etfal, ismini değiştirmekten başlanarak yeniden organize edilmeli ve gençlik teşkilatının bünyesine alınmalıdır. Dört ila yedi yaşları arasındaki çocukların terbiyesi yalnızca aile ocağına bırakılmamalıdır. Çünkü "bizde aile terbiyesi çocuğu yeni hayatın icaplarına göre

⁴³ B.C.A. 490.01.1106.40.1/3.

yetiştirmekten henüz çok uzaktır.” Bundan dolayı çocukları okula başlayıncaya kadar çocuk yuvalarında, çocuk eğlence yurtlarında teşkilatın terbiye çerçevesi içinde hazırlamak bir gerekliliktir. “Doğu’da Kürt, Karadeniz’in doğu yahlarında (Kemerburunu- Batum arası) Laz, şurada burada çok kör bir idarenin eseri olarak toplu yerleştirilmiş olan Çerkez ve saire kalabalıkları içinde çocuğu Türkleştirmek gibi mühim bir vazifemiz vardır⁴⁴.” Çocuklar, okul çağından önce, çocuk yuvalarında Türk kadın terbiyecilerinin elinde bulundurulmalıdır. İtalyanlar, doğu-kuzey hudutlarında Yugoslavya ile bitişik olmalarına rağmen, 600 bin Slavın İtalyanlaşması gibi çok güç bir işte bile bu tarzı tek çare olarak kullanmaktadırlar⁴⁵.

Sinanoğlu, Türkiye Gençlik Teşkilatı’nın ana gövdesini 1. kademe (7-12 yaş), 2. kademe (12-17) ve 3. kademe (17-20) oluşturur. Bu yaş gruplarında bulunan gençlerin örgün eğitim kapsamında olmasından dolayı teşkilatın bünyesine kazandırılması daha kolaydır. Ancak, okul dışında kalan gençler de teşkilata kazandırılmalıdır. Teşkilatın üçüncü kademesini oluşturan üniversite gençliği kendi içinde teşkilatlanmalıdır. Üniversite öğreniminin dışında kalan gençlerden ise askerlik çağına girmemiş olanlar teşkilata dahil edilmelidir. Gençleri teşkilatın bünyesine alırken cinsiyet ayrımı yapılmamalıdır. Ancak, kadının erkekleşmesine, erkeğin kadınlaşmasına da çalışılmamalıdır. “Gençlik teşkilatı dişileri kadrolandırırken asıl modern kadını, yani kocasını ve evini sevmesini bilen, çocuk doğurmasını seven ve çocuk yetiştirmekte toplanmış o biricik ve çok büyük vazifesini anlayan ve hakka ile yapan kadını yetiştirmek gayesini güdecektir⁴⁶.”

Sinanoğlu, Türkiye Gençlik Teşkilatı’nın 0-7 yaş grubunu kapsayan hazırlık aşamasında karma, sonraki aşamalarında ise her iki cinsiyet için ayrı bir teşkilatlanma öngörmektedir. Raporun bundan sonraki kısmı kurulacak gençlik teşkilatının taşınması gereken genel prensipleri ihtiva etmektedir. Gençlik teşkilatı, gençliğin “fiziki ve moral” bakımından yetiştirilmesi için uğraşan tek teşkilat olmalı ve bugüne kadar bu konuda faaliyet yürüten oluşumlar bu teşkilatın bünyesine alınmalıdır. Gençlik teşkilatının ülke gençliğinin yetiştirilmesinde tek yetkili organ olarak planlanmasının sebebi ise, gençliğin terbiyesinin “inkılap” a ve onun temsilcisi olan CHP’ye ait olmasıdır. CHP’nin dışında aynı programa sahip olan bir başka teşkilatın varlığına izin verilmesinin bir anlamı yoktur. Zaten Türkiye’de iki farklı organın ihtiyaçlarını karşılayacak yetişmiş eleman da bulunmamaktadır⁴⁷.

⁴⁴ B.C.A. 490.01.1106.40.1/4

⁴⁵ B.C.A. 490.01.1106.40.1/5.

⁴⁶ B.C.A. 490.01.1106.40.1/7.

⁴⁷ B.C.A. 490.01.1106.40.1/1.

Gençlik teşkilatının prensiplerinden bir diğeri “askeri disiplin” dir. Gençlik, askerce yetiştirilmeli, “milli menfaatleri konusunda, kendi menfaatlerinden feragat etmiş bir gençlik” vücuda getirilmelidir. Teşkilat askeri bir teşkilat olması dolayısıyla, kullanılan terimler ve adlar Türk askeri teşkilatında kullanılan adlar olmalıdır. Teşkilatın kendine mahsus bir üniforması olmalı ve bu üniformalar teşkilatın kadrolarına göre değişiklik göstermelidir. Teşkilatın birimlerini birbirine bağlama noktasında “harç” görevi yapacak olan selam vesair gibi tarz ve işaretler olmalıdır⁴⁸.

Gençlik teşkilatının bir diğers prensibi “moral terbiye” olmalı ve bu terbiyede “Türklüğün emsalsiz büyük tarihinin bütün gururuna, bütün kahramanlık ananelerine” dayanmalıdır. Türklüğü “istismar edilen şarklı” durumundan kurtararak, “istismar eden garplı” bir millet haline getirmelidir. Türklüğe, moral terbiyesi noktasında zararı dokunan bütün yabancı unsurlar ve “enternasyonalci” duygu ve düşünceler, gençliğin mutlak suretinde dışında tutulmalıdır⁴⁹.

Gençlik teşkilatının merkez kumanda heyeti, mutlaka asker olmalıdır. Teşkilat birimlerinin kumandanları ve bütün talim ve terbiye heyetinin mümkün olduğu kadar ordudan olması ve Milli Mücadele’de muharebeye girmiş olanlardan teşkil edilmesi lazımdır. Bunun yanı sıra kumanda heyetinde, karakter bakımından sağlamlık, geçmişte “nasyonalist prensiplere” aykırı hiçbir politik cereyana karışmamış olmak, mutlak surette “cumhuriyetçi ve nasyonalist olmak” gibi vasıflar aranmalıdır⁵⁰.

Sinanoğlu’nun gençlik teşkilatını “askeri kadrolar” a emanet etmek istemesinin sebebi “Türk İnkılabının Türkiye’ye getirdiği yeni hayata en çok ve en hazırlanmış olarak intibak eden” zümresinin bunlar olmasıdır. Askeri kadroların yetmediği durumlarda Milli Mücadeleye katılmış öğretmenlerden istifade etme yoluna gidilebilir. Bu öğretmenlerin yetiştirilmesi için İtalyan gençlik teşkilatının bu amaçla açılmış akademi kısmına öğretmen gönderilmelidir⁵¹.

Gençlik teşkilatının bünyesinde talim ve terbiyecilerden başka sağlık ve sağlamlık bakımından özel şartlar istemeyen işlerinde kullanılmak üzere “muharebe sakatları” istihdam edilebilir. Bu takdirde, vücutlarının bir parçasını milletin

⁴⁸ B.C.A. 490.01.1106.40.1/10

⁴⁹ B.C.A. 490.01.1106.40.1/11

⁵⁰ B.C.A. 490.01.1106.40.1/11.

⁵¹ B.C.A. 490.01.1106.40.1/12.

yüksek menfaatleri uğrunda kaybeden insanları gören gençler, “moral terbiyesi” bakımından takviye edilecektir⁵².

Teşkilatın akademisinin oluşturulması için Roma’ya öğrenci gönderilmeli, daha sonraki süreçte ise teşkilatın kendi akademisi oluşturulmalıdır. Teşkilatın idaresi ve programları noktasında İtalyan gençlik teşkilatından yararlanılmalıdır. “Enternasyonalizm, hangi şekli ve hangi tecellileri ile kendini gösterirse göstere, bizim için mutlak surette zararlıdır.” Bunun bir uzantısı olan “gençlik hilal-i ahmer” teşkilatı kaldırılmalı ve bu teşkilat için Hilal-i Ahmer bütçesinde ayrılan ödenek kurulacak gençlik teşkilatına devredilmelidir. Asırlarca kendinden uzaklaşarak boş enternasyonal “İslamlık davası” uğrunda kan döktüren, enerjisini heba eden milletimizin kendine dönmesi ve yalnız Türklük için yaşaması lazımdır⁵³. Sinanoğlu’nun, faşist İtalya’nın gençlik teşkilatından ilham alarak ortaya koyduğu gençlik teşkilatının çerçevesini bu prensipler oluşturmaktadır.

c. Hasan Cemil Çambel’in “Türk Milli Gençlik Birliği”

Daha önce değinildiği üzere Hasan Cemil Çambel, “spor ve gençlik” bürosunun başına getirilen ilk isimdi. Bu göreve getirildikten sonra Avrupa’daki gençlik teşkilatlarını inceleyerek kurulması tasarlanan gençlik teşkilatıyla ilgili düşüncelerini bir rapor halinde büroya sunmuştur.

Raporun “gayeler” kısmında, “Türk vatanının 8 yaşından 20 yaşına kadar oğullarını ve kızlarını mütecanis gruplarla sinesinde toplayan büyük milli bir gençlik teşkilatı” oluşturmaktaki amaçlar üzerinde durulur. Cumhurreisi Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Cumhuriyet’i gençliğe emanet ettiğine atıf yapılarak, inkılabın ideolojisinin genç nesillere kazandırılmasında bir gençlik teşkilatına ihtiyaç duyulduğu üzerinde durulur. Oluşturulacak gençlik teşkilatından beklenen “vatani ve askeri” maksatlar üç madde halinde ortaya konmaktadır. Buna göre, Türk gençliği, gençlik teşkilatı sayesinde vatan, cumhuriyet ve inkılabı koruma ve kollama noktasında milli bir birlik halinde toplanacak ve dünyada Türk menfaatlerini müdafaa edecek şekilde yetiştirilecekti. Gençlik, askerlik çağı olan yirmi yaşından önce askerlik vazifesine ve vatan müdafaasına hazırlanacak ve bu sayede memleket, ağır bir masrafa girmeksizin askeri terbiye almış vatandaşlara sahip olacaktır. “Kalpleri vatan, cumhuriyet, Türklük, kahramanlık, fedakârlık, sevgi, vefa ve ahlak duyguları ile dolu, seciyeli, feragatli, kültürlü ve inkılapçı şahsiyetler ve bu

⁵² B.C.A. 490.01.1106.40.1/13.

⁵³ B.C.A. 490.01.1106.40.1/14.

şahsiyetlerden mürekkep mütesanit bir Türk gençliği camiası yaratmak" gençlik teşkilatı sayesinde olacaktı⁵⁴.

Raporda gençliğe kazandırılacak "Ruhi ve Harsi" beklentiler ise, "fikri ve ruhi amilleri beslemek", "gençlikte kudret ve mesuliyet şuurunu uyandırmak", Cumhuriyet Hükümeti'nin kültür politikasına "Türk gençliğinden yardımcı bir unsur yaratmak", "Türk gençliğini yaşadığı vatani, Türklüğü ve halkı anlayacak şekilde yetiştirmek", kurulacak kamplar sayesinde "gençlikte tabiat sevgisini, sağlıklı ve zinde yaşama tarzını uyandırmak", "mekteplerde verilen milli terbiyeyi ikmal etmek, Türk gençliğini mazisine ve istikbaline layık bir şekilde yetiştirmek" olarak sıralanıyordu⁵⁵.

Gençlik teşkilatından "bedeni terbiye" noktasında çok şeyler bekleniyordu. Bu beklentiler raporda şu cümlelerle ifade edilmektedir:

"Jımnastik, spor ve bütün beden hareketleri Türk ferdinin ve Türk halkının beden, ruhen ve ahlaken kuvvetlenmesinde, Türk kütlesinin kendi irki vasıflarını besleyerek inkişaf etmesinde, milletin müdafaa kuvvetinin artmasında, Türk milli şuurunun ve Türk beraberlik ve birlik şuurunun canlanmasında, vatani heyecanların ve milli ruh hayatının uyanmasında müessir bir vasıttır. Milli terbiyenin mahrumiyet kabul etmeyen asli bir rüknüdür⁵⁶."

Çambel'e göre böylesine büyük amaçları ve beklentileri olan gençlik teşkilatı, devlet ve milletin bütün kuvvetlerinin birlikte çalışmasıyla meydana gelebilirdi. Gençlik teşkilatının "hami reisi" Cumhurbaşkanı, "fahri reisler" i Başvekil, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisi ve Maarif vekili olacaktı. Teşkilatın merkez idare heyeti, CHP'nin merkez idare heyetine bağlıydı. Merkez idare heyetinin başkanını, umumi katibini, ve diğer görevleri yapacak şube çalışanlarını CHP Riyaset Divanı seçecekti. Gençlik Teşkilatı'nın bünyesinde 8 ila 20 yaşları arasındaki gençler bulunacaktı. Bu yaş grubu arasındaki gençler ise yaş gruplarına göre "Cumhuriyet yavruları" (8-14), Cumhuriyet Öncüleri (14-18 yaş), Cumhuriyet bekçileri (18-20) olarak kategoriye ayrılmıştı. Gençlerin, teşkilata katılımında gönüllülük esas olacaktı. Kızlar, üniversiteliler, amale, esnaf için ayrı gruplar oluşturulacaktı. Gençlik Teşkilatı'nın vilayet, kaza ve nahiye örgütlenmesi olacak ve kademelerinin teşkilat-

⁵⁴ B.C.A. 490.01.1106.40.2/18.

⁵⁵ B.C.A. 490.01.1106.40.2/19.

⁵⁶ B.C.A. 490.01.1106.40.2/20

lanmasında ordu teşkilatına benzer bir şekil tercih edilecekti. Kademe kumandanları muvazzaf ve ihtiyat zabitlerinden ve muallimlerden seçilecekti⁵⁷.

Gençlik teşkilatının üyeleri, verecekleri ücrete göre, “hami üye”, “daimi üye” ve “geçici üye” olarak sınıflandırılacaktı. Halkın vereceği yardımlar kabul edilebilirdi. Maddi veya manevi büyük hizmetlerde bulunan kişilere belge ve madalya takdimi yapılacaktı. Merkez idare heyeti, gençliğin yetişmesine hizmet eden cemiyetleri, resmi müesseseleri ve ideal sahibi şahısları fahri üyeliğe almaya itina gösterecekti. Gençlik teşkilatını ve mevcut müesseseleri ahenkli bir şekilde idare edecekti. Gençlik Teşkilatı idare heyeti, gerek kendi yayınlarını ve gerekse ulusal yayınları kullanmak suretiyle, talimler, yürüyüşler, oyunlar, kongreler ve gençlik bayramları düzenleyebilecek ve bu şekilde kamuoyunu etkileyecek ve harekete geçirebilecekti. Türkiye’nin ismini yüceltecek atletleri, denizci ve tayyareleri yetiştirmek için gerekli tedbirleri Gençlik Teşkilatı alacaktı. Türk gençlerinin çalışabilecekleri ve eğlenebilecekleri mekânlar ihdas edecekti. Gençlik Teşkilatı, dispanserler, hastaneler açarak gençleri muayene ettirmek, yarışmalarda ödül ve derece alan gençleri Avrupa’ya göndermek şeklinde himaye edilecekti⁵⁸.

Çambel’in raporunda, gençlik teşkilatının gelir kaynakları olarak, devlet yardımı, belediyelerin yardımı, CHP’nin yardımı, fahri üye yardımı, müesseselerden gelecek yardım, etkinliklerden gelecek yardım ve Türk Ocakları binaları öngörülmişti. Gençlik teşkilatının uygulamaya konulmasında Çambel, kademeli bir geçişin uygun olacağını düşünüyordu. CHP’nin parti teşkilatının bulunduğu merkezlerden başlayarak kademeli olarak teşkilatın taşraya yayılabileceğini ya da İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük illerden başlamak suretiyle pilot merkezler seçilebileceğini tavsiye ediyordu.

d. Kazım Özalp’in “Türk Kemal Gençliği”

Daha önce değinildiği üzere Kazım Özalp, CHF’nin “spor ve gençlik” bürosunun başına getirilen isimlerden birisiydi. Carl Diem’in Türkiye’de bulunduğu 1933 yılı güz aylarında bahsi edilen büronun başında bulunuyordu. Türkiye’de kurulması düşünülen gençlik teşkilatıyla ilgili fikirlerini de bu tarihlerde ortaya koymuştur⁵⁹. Kazım Paşa, ilk olarak Birinci Dünya Harbi’nden sonra gençlik teşkilatı ve spor cemiyetlerinin başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde yaygın-

⁵⁷ B.C.A., 490.01.1106.40.2/21

⁵⁸ B.C.A., 490.01.1106.40.2/23.

⁵⁹ “Gençlik Teşkilatı” başlıklı raporun üzerinde Kazım Paşa ve 3 Eylül 1933 tarihi yer almaktadır. Bkz. B.C.A., 490.01.1107.42.1./1.

laşması ve önem kazanmasına işaret etmektedir. Ona göre, bu yaygınlaşmada, savaş sonrasında rejim değiştiren başta Almanya ve Rusya gibi memleketlerin, yeni rejimin ideolojisini genç nesillere aktarmak istemeleri etkili olmuştur. Özalp'e göre, bizim durumumuz bu tablodan ayrı tutulamazdı. Türkiye'nin yaşadığı inkılap sürecini kastederek şöyle demektedir: "Bu yürüyüş o kadar uzun devam etmeli ki Türk yavrusu Kemalist yapılmak için değil fakat artık Kemalist olarak ana rahmine düşmelidir⁶⁰."

Alman Carl Diem'in sporun ve gençliğin organizasyonu için Türkiye'de bulunduğu tarihlerde kaleme alınan raporda, "Bir milletin gençliğindeki organizasyonu başka bir milletin profesörü, doktoru, tespit edemez" diyen Özalp, ordumuzu ıslah için gönderilen Almanların bir Türk askerinin neler yapabileceğini ancak savaşta öğrendiklerini ve daha neler yapabileceğini anlamadan ayrıldıklarını hatırlatmaktadır. Benzer bir eleştiriyi Çanakkale önlerine gelen İngilizlere yapmaktadır. Ona göre yabancı uzmanların teknik yardımlarından faydalanmalı ancak "Türk gencinin ruhundan ne isteneceği" bize bırakılmalıdır⁶¹. Öyle anlaşılmaktadır ki Özalp, bu meselelerin bütünüyle yabancı uzmanlara bırakılmasından rahatsızdır.

Özalp'in "Türk Kemal Gençliği" adını verdiği teşkilatın genel merkezi Ankara'dır. Reis-i Umumi ve Başkumandanı Gazi Hazretleridir. Fırka, "amil, nazım ve kontrolcü" mevkiindedir. Teşkilat vilayet, kaza ve köylerde sırasıyla Kemal Birliği, Kemal Derneği, Kemal Ocağı şeklinde örgütlenecektir. Müstakil bina bulunmadığı takdirde, parti, halkevi ve mektep binaları kullanılabilir. Fırka'ya bağlı olan İdman Cemiyetleri İttifakı, ıslah edilerek gençlik teşkilatına bağlanmalı, Halkevi'yle birlikte mevzuatı yeni teşkilatla uyumlu hale getirilmelidir. Köylerde ise meydana olan bir köy odası kafidir. Teşkilatın kademelendirilmesinde ordu teşkilatı örnek alınmalıdır. Kendi atlarıyla katılmak şartıyla teşkilatın bünyesinde atlı sınıf bulunabilir. Teşkilatın, bütçesi, üniforması, yemini, ödül vesaire gibi hususları mevzuatında ayrıntılı olarak belirtilir⁶².

"Türk Kemal Gençliği" teşkilatına, 8 ila 20 yaşları arasındaki bütün gençler katılabilir. Teşkilata katılmada gönüllülük esastır. 15 yaşına kadar olan gençlerin yetiştirilmesinden Maarif Vekaleti sorumludur. 15-18 yaşları arasındaki gençler "münhasıran askeri terbiye" vermek üzere Milli Müdafaa ve Genelkurmay Başkanlığı ile irtibatlandırılır. 18 yaşını birmiş gençlerle, mektepli olsun veya olmasın

⁶⁰ B.C.A., 490.01.1107.42.1./2

⁶¹ B.C.A., 490.01.1107.42.1./3

⁶² B.C.A., 490.01.1107.42.1./5-6.

“resen fırka” ilgilendir. Bu yaş grubundaki gençlerin eğitilmesi için muallimlere kurs verilmeli ve sonrasında mektep açılmalıdır. Mektep içerisindeki gençlerle, mektep dışındaki gençlerin talim ve terbiyesinde uyumu sağlayabilmek için Maarif Vekâletiyle, Fırka arasında koordinasyon sağlanmalıdır⁶³.

“Türk Kemal Gençliği” teşkilatındaki gençlere, “istiklalın ne olduğu öğretildikten sonra kendisine lazıme-i hayat olarak Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Layıklık ve İnkılapçılık mefhumlarını” aşlamak Türkiye ve Türklük için yeterli olacaktır⁶⁴. Ruhi ve inkılap terbiyesi için özel bir kitap yazılmalı ve bu kitabın ismi “Kemal Kitabı” olmalıdır. Askerlik talim ve terbiyesiyle ilgili materyaller Genelkurmay tarafından temin edilmeli, erkeklere askerliğe hazırlık eğitimi verilirken kızlar savaş sırasında ilk yardım dersleri almalıdır⁶⁵.

Bu rapordan yaklaşık iki ay sonra “Türk Kemal Gençliği” ismini taşıyacak olan gençlik teşkilatının “spor ve gençlik” bürosunda yasa taslağı çalışmalarının başlatıldığı belgelerden anlaşılmaktadır⁶⁶. Bu belgelerde oluşturulacak teşkilatla ilgili mevzuata havale edilen hususlara açıklık getirilmiştir.

e. Rahmi Apak’ın “Atatürk Gençleri”

Rahmi Apak da CHP’nin “spor ve gençlik” bürosunun başında bulunan isimlerden biridir. Türkiye’de gençliğin teşkilatlandırılması meselesiyle ilgili olarak 1937 tarihinde parti-devlet bütünleşmesinin gerçekleştiği bir dönemde düşüncelerini bir rapor halinde ortaya koymuştur⁶⁷.

Apak, raporuna, gençliğin Cihan Harbi öncesi ve sonrasında Almanya, İtalya, Bulgaristan, Macaristan, Sovyet Rusya’da hangi amaçlar doğrultusunda-devlet veya parti eliyle- teşkilatlandırılmak istendiği üzerinde durur. Bu ülkelerdeki gençlik teşkilatları hakkında bilgi verdikten sonra, bu teşkilatların iki amacı gerçekleştirmek için oluşturulduğu kanaatine varır. Bu amaçlardan birincisi, “millet” in askerliğe hazırlanması ve silahlanmış millet oluşturulmak; ikincisi ise, yeni rejimin yaygınlaştırılması ve genç nesillere kazandırılmak istenmesidir⁶⁸. Apak, birinci amaçla oluşturulan gençlik teşkilatına örnek olarak Bulgaristan’daki “Yunak” ları

⁶³ B.C.A., 490.01.1107.42.1./7-9.

⁶⁴ B.C.A., 490.01.1107.42.1./3

⁶⁵ B.C.A., 490.01.1107.42.1./4.

⁶⁶ B.C.A., 490.01.1107.42.1./22-35.

⁶⁷ B.C.A., 490.01.1107.43.1/144.; Rahmi Apak’ın bu raporu 1937 yılında gözden geçirerek ve çoğaltarak belli şahıslara takdim ettiği anlaşılmaktadır. Rahmi Apak, *Gençlik Teşkilatı Hakkında Rapor*, Ulus Basımevi, Ankara 1937.

⁶⁸ B.C.A., 490.01.1107.43.1/145

ve Macaristan'daki "Levente" leri örnek olarak verir. Birinci amacı da içine alacak şekilde daha çok ikinci amaçla oluşturulan gençlik teşkilatlarına örnek olarak ise İtalya, Almanya, ve Sovyet Rusya gibi rejim değiştiren memleketlerdeki gençlik teşkilatlarını örneklendirir⁶⁹. Bundan sonra bizde gençliğin bugüne kadar her iki amaç doğrultusunda yetiştirilmesi için bir teşkilat yapılmadığına atıf yapan Apak, gençliğin bu amaçlar doğrultusunda teşkilatlandırılmasına Türkiye'de ihtiyaç olup olmadığı yönündeki soruya olumlu yanıt vermektedir⁷⁰.

Beden terbiyesi ve sporun, yeni neslin sağlıklı, vatan müdafaasına hazır, ahlaklı ve manevi olarak sağlam yetişmesi açısından gerekli olduğunu savunur⁷¹. Türk gençliğinin, bugünkü durumuna temas eden Apak, gençliğin teşkilatlandırılmıyış olması nedeniyle büyük bir ahlaki çöküntüye sürüklenmekte olduğu, rejimin ve inkılabın prensiplerinin genç nesle kazandırılmadığı kanaatine varır. Bunları, tecrübelerinden hareketle raporunda örneklendirir⁷².

Raporun bundan sonraki bahsinde Apak, oluşturulması düşünülen gençlik teşkilatının hangi esaslar üzerine kurulması gerektiği konusundaki düşüncelerini ortaya koymaktadır. Ona göre, gençlik teşkilatının ismi "Atatürk Gençleri" olmalıdır. "Atatürk Gençleri" teşkilatı, partiye bağlanmalı ancak Milli Savunma, Genelkurmay gibi diğer bakanlıklardan destek alınmalıdır. Rejimi değiştirmek, inkılabı yürütmek gibi işler partinin omuzlarında olduğu için gençliği istediği gibi yetiştirmek de partinin hakkı ve yükümlülüğüdür⁷³.

Apak'a göre, "Atatürk Gençleri" teşkilatına başlangıçta 16-21 yaşları arasındaki gençler, cinsiyet ayrımına bakılmaksızın dahil edilmelidir. Teşkilatın memleket sathına yayılmasında ve yaş grubunun aşağıya çekilmesinde tedrici bir yöntem izlenmelidir. Gençlerin teşkilata dahil edilmesinde gönüllülük esası benimsenmeli ancak partinin bu konuda yoğun bir propaganda yapması gereklidir. "Kanuni olmayan bir zorlama" yöntemi takip edilmelidir. Teşkilatın, tektip bir kıyafeti olmalı

⁶⁹ B.C.A., 490.01.1107.43.1/146.

⁷⁰ B.C.A., 490.01.1107.43.1/147.

⁷¹ B.C.A., 490.01.1107.43.1/151-155.

⁷² Apak, 1934 yılında Ankara hapisanesinde gördüğü mahkûmların büyük çoğunluğunun 16-20 yaşları arasındaki sağlam yapılı gençlerden oluştuğunu, bunların cinayet, hırsızlık, eşkıyalık, kız kaçırmak ve tecavüz suçlarından mahkum olduklarını ifade etmektedir. Köylü gençlerinin ilgisizlikten bedenen ve ahlaken çöküntü içerisinde olduğunu, şehir gençlerinin ise egoizm, komünizm, anarşizm gibi akımların etkisinde kaldığını ifade etmektedir. Atatürk'ün "Gençliğe Hitabe" sine atıf yapan Apak, Hitler, Stalin ve Mussolini'den çok önce söylenen bu sözlerin Halkevi duvarlarında asılı kaldığından ve gençliğe benimsetilemediğinden yakını. Bkz. B.C.A., 490.01.1107.43.1/159.

⁷³ B.C.A., 490.01.1107.43.1/164.

ve gençlere şapka bedava verilmelidir. Gençler her hafta bir gün (Cumartesi öğleden sonra) üç saat müddetle yaşadıkları yere en yakın mevkide, her yıl on beş gün süreyle de uygun olan merkezlerde toplanarak askeri talim, müşterek sporlar, bayram, geçit merasimi yapılacak ve konferanslar verilecektir. Gençlik Teşkilatı'nın sonunda yapılacak imtihanda başarılı olacak olan gençlerin askerlik süreleri üç ay kısa tutulacaktır⁷⁴.

Apak, gençlik teşkilatının mali finansmanı üzerinde önemle durmaktadır. Bu noktada, gençlik teşkilatının gelir kaynağı olarak, kuruma girecek gençlerden alınacak ücret, yapılacak yardımları sıralar. Kamplarda ihtiyaç duyulacak silah, cep hane, çadır vesair ihtiyaçların karşılanmasını Milli Savunma Bakanlığı'na havale etmektedir. Apak, gençlik teşkilatının yürürlüğe konulmasından sonra askerlik süresindeki kısalmasından sağlanacak gelire işaret etmekle birlikte, teşkilatın bütçeye yılda 2-3 milyon liralık bir ek maliyet getireceğini öngörmektedir. Böyle olmakla beraber teşkilatın, bütçeye getireceği maliyetin uygulama safhasında ortaya çıkacağı kanaatindedir. Bunun görülebilmesi için teşkilatın başlangıçta birkaç vilayette pilot olarak uygulanması taraftarıdır⁷⁵.

Son olarak raporda, böyle bir gençlik teşkilatının bizim için gerekli olup olmadığı, ertelenip ertelenmeyeceği soruları üzerinde durulmaktadır. Apak'a göre, rejimin ve inkılabın yerleşmesi ve inkişafı için gençlik teşkilatı elzemdir. Cumhuriyet'ten bu yana yeni rejim taraftarı insanlar yetiştiğini ancak bunların sayısının "pek az" olduğunu, gençliğin mühim bir kısmının yaşayan eski zihniyetin elinde kaldığını düşünen Apak, buna mani olunması gerektiği kanaatindedir.

Gençlik teşkilatının kurulmasının taşra açısından ifade ettiği önemi, asker kökenli birisi olarak şu cümlelerle ortaya koymaktadır:

"Türk köylüsünün hantal vücuduna çeviklik vermeyecek olursak, geçmişte olduğu gibi, gelecekte dahi Türk askerinin ancak müdafaa savaşı yapabilen, saldırma kuvveti az olan ve savaşlarda kendi düşmanlarından daha ziyade zayıf veren bir asker olduğu tevatür veya ananesini kitaplardan söylemeyiz⁷⁶."

Atatürk'ün çok erken bir tarihte söylediği "Gençliğe Hitabe" yi hatırlatan Apak, gençliği yetiştirme ödevinin partinin omuzlarında olduğunu düşünmektedir.

⁷⁴ B.C.A., 490.01.1107.43.1/166-174.

⁷⁵ B.C.A., 490.01.1107.43.1/175.

⁷⁶ B.C.A., 490.01.1107.43.1/184

3. Gençlik Teşkilatı Raporlarına Toplu Bir Bakış ve Siyasal İktidarın Uygulamaları

Yukarıda içerikleri hakkında bilgi verdiğimiz, gençlik teşkilatı ile ilgili raporlara toplu olarak bakıldığında şu noktalar dikkat çekmektedir: Bahsi edilen raporlardan Carl Diem'in raporu dışındaki, diğer dört rapor parti-devlet görevlilerince hazırlanmıştır. Bu raporları hazırlayan isimlerden -Carl Diem hariç- diğerlerinin beden eğitimi ve spor alanında ihtisası yoktur. Nüzhet Haşim Sinanoğlu diplomat, Hasan Cemil Çambel, Kazıp Özalp ve Rahmi Apak ise asker kökenli ve partili şahsiyetlerdir.

Ele aldığımız bu raporların tamamı, iktidar partisi CHP'nin gençliği bir teşkilat altında yetiştirme ve organize etme düşüncesinden doğmuştur. Nitekim, raporların hepsinde oluşturulacak olan gençlik teşkilatının CHP ile olan kuvvetli bağlarına dikkat çekilmiştir. Benzer şekilde gençlik teşkilatı tasarılarında Mustafa Kemal Atatürk'ün önemli bir yeri vardır. Kurucu önderin ismine, hazırlanan gençlik raporlarında bir şekilde yer verilmiştir. Oluşturulması düşünülen gençlik teşkilatları, yukardan aşağıya, otoriter ve disipline önem veren bir siyasi anlayışı yansıtmaktadır.

Gençlik teşkilatı raporlarının tamamında cinsiyet ayrımı gözetilmemiş, inkılabın ideolojisini genç nesle kazandırma, gençlere beden eğitimi verme ve askerliğe hazırlama açısından bu organizasyonlar bir araç olarak düşünülmüştür. Diem'in raporu istisna tutulursa diğer raporların tamamında dünyanın genel seyrine ve başka memleketlerdeki benzer örgütlenmelere temas edilmiştir. İnkılap yapan Türkiye'nin hedeflediği gençlik kitesini meydana getirmesi açısından bu tür organizasyonlara olan ihtiyaç vurgulanmıştır.

1930'lu yılların başlarından itibaren CHP'nin "spor ve gençlik" bürosu tarafından yaptırılan incelemeler ve oluşturulan bu türden raporlardan sonra iktidar partisi bu konularda her hangi bir teşebbüste bulundu mu? Türkiye'de gençliğin hükümet veya parti eliyle teşkilatlandırılmasına dönük bir uygulama söz konusu oldu mu? Bu sorulara aşağıda yanıt aramaya çalışacağız.

CHF'nin 1935'teki 4. Kongresine kadar spor ve gençlik konularında "hevesli tartışmalar"ın dışında ciddi bir adım atıldığı söylenemez⁷⁷. Parti Sekreteri Recep Peker'in 8 Mayıs 1935 tarihinde parti kurultayında yaptığı konuşmasında ve kurultay sonrasında hazırlanan parti programında gençliğin teşkilatlandırılmak

⁷⁷ Akın, *a.g.e.*, s. 148.

istendiğine dair söz ve ifadelerle karşılaşmak mümkündür⁷⁸. Hasan Rıza Soyak'ın anılarından öğreniyoruz ki Recep Peker'in Almanya ve İtalya gezisinden sonra oluşturduğu, içinde gençlik teşkilatı kurulmasını da içeren, otoriter bir devlet modeli planı Atatürk tarafından tasvip görmemiştir⁷⁹. Ancak Parti'nin 4. Kurultay'ından yaklaşık bir yıl sonra uzunca bir süredir Parti'yle organik bağı olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, devlet-parti bütünleşmesinin bir sonucu olarak, Türk Spor Kurumu adını alarak devletleştirildi ve kurumun başına Emekli General Ali Hikmet Ayerdem atandı⁸⁰. Böylelikle ülkedeki spor politikaları, bir hükümet politikası haline getirildi. Parti'nin "spor ve gençlik" bürosunun başında bulunan Rahmi Apak, 1935 yılı içerisinde gençlik teşkilatını pilot olarak iki ilde uygulayabilmek için Kırklareli ve Balıkesir'de incelemelerde bulundu. Bu iki ildeki uygulama için devlet bütçesine yüz yirmi lira ödenek kondu. Bu ödenek sonraki yıllarda da verilmeye devam etti. Ancak uygulamaya geçilemedi⁸¹.

Bu tarihten sonrasına bakıldığında hükümetin gençlik ve spor konusunda 1938 yılı içerisinde atmış olduğu iki önemli adımla karşılaşılır. Bunlardan ilki, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yapılan jimnastik şenliklerinin ilk defa Atatürk'ün Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs'a kaydırılması ve daha sonra bugünün 20 Haziran 1938 tarihli bir kararla Gençlik ve Spor Bayramı ilan edilmesi kararıdır⁸². İkincisi ise, 29 Haziran 1938 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve 16 Temmuz 1938 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Beden Terbiyesi Kanunu'dur⁸³. Kanun'un birinci maddesi uyarınca Başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurularak başkanlığına Tümgeneral Cemil Tahir Taner atandı⁸⁴. Beden Terbiyesi Kanunu, mahalli spor ve gençlik kulüplerine dayanan kapsamlı bir gençlik teşkilatı kurma girişiminin siyasi ve hukuki altyapısını hazırladı. Kanun'un dördüncü maddesine göre gençlerin boş vakitlerinde gençlik grupları ya da kulüplerine girmeleri ve beden terbiyesi faaliyetlerine katılmaları zorunlu tutuldu. Kanun'un tatbik şeklini içeren nizamname 3 Nisan 1940 günü İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kabul edildi⁸⁵. Görüldüğü üzere II. Dünya Savaşı öncesinde siyasi

⁷⁸ Aliyar Demirci, "Tek Parti Döneminde Siyaset- Gençlik İlişkilerinde Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 58, S. 2, (Ankara 2003) s. 71.

⁷⁹ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı kredi Yayınları, İstanbul 1973, s. 57-59.

⁸⁰ Akın, *a.g.e.*, s. 73.

⁸¹ *B.C.A.*, 490.01.1106.40.2

⁸² Özbay Güven, "19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih*, C.11, S. 65 (Mayıs 1999) s. 33-38.

⁸³ "Beden Terbiyesi Kanunu", *Resmi Gazete*, 16 Temmuz 1938, (Kanun Numarası: 3530);

⁸⁴ Akın, *a.g.e.*, s. 79.

⁸⁵ *a.g.e.*, s. 160.

iktidarın ele aldığımız raporlardan herhangi biri doğrultusunda gençlik teşkilatı kurmaya dönük bir uygulaması yoktur.

Akın'a göre, 1938 yılı yazında çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu, "hem Parti içindeki arayışın hem de savaşın yaklaşmasının doğal bir sonucu olarak görülmelidir"⁸⁶. Gençlere beden terbiyesi mükellefiyeti getirmesi yönüyle de Carl Diem'in hazırladığı rapordan etkilenilerek hazırlanmıştır⁸⁷. Bu düşüncelere katılmakla birlikte ilave etmeliyiz ki Diem'in raporunda öngördüğü beden eğitimi mükellefiyeti ile bahsi edilen kanunla getirilmeye çalışılan uygulama aynı şeyler değildir. Diem'in raporundaki mükellefiyetten kastedilen 8-18 yaşları arasındaki gençlerin okullar ve Gazi Gençlik Dernekleri'nde almaları gereken beden eğitimidir⁸⁸. 1930'lu yılların başlarından itibaren Parti içerisinde gençlik teşkilatı oluşturmaya dönük bir arayışın olduğu gerçeğini, incelediğimiz bu raporlar ortaya koymakla birlikte, siyasi iktidarın uygulamaları ile incelediğimiz gençlik teşkilatı raporları mukayese edildiğinde, atılan adımların raporlar doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkün değildir. Kanaatimizce, 1938 yılında çıkarılan kanunla getirilen düzenleme, bir gençlik teşkilatı oluşturmaya dönük adımdan daha ziyade yaklaşan savaşın doğurduğu birtakım kaygılarla gençliği, spor ve gençlik kulüpleri vasıtasıyla kontrol altında tutma ve yönlendirme çabasıdır. II. Dünya Savaşı'na giderken Türkiye'de spordan, spor yapan gençlerin varlığından bahsedilebilir ancak incelediğimiz raporlarda düşünüldüğü şekilde bir gençlik teşkilatının varlığından söz edilemez.

Sonuç

Türkiye'de gençliği, devlet ya da parti aracılığıyla teşkilatlandırma düşüncesi İttihat ve Terakki'nin tam olarak iktidara hakim olduğu yıllarda başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde devlet eliyle gençliği teşkilatlandırma düşüncesiyle uygulamaya geçirilen Osmanlı Genç Dernekleri, Avrupa'da başlayan savaş nedeniyle akamete uğramıştır. 1916 yılı Nisan ayı içerisinde Alman Genç Dernekleri'nden ilham alınarak oluşturulan Osmanlı Genç Dernekleri teşkilatı ise bir süreliğine uygulandıktan sonra savaşın bitmesiyle birlikte resmen olmasa da fiilen uygulamadan kaldırılmıştır. Mütareke'yle birlikte Osmanlı Genç Dernekleri'nin uygu-

⁸⁶ *a.g.e.*, s. 77.; Benzer bir yaklaşım için ayrıca bkz. Gül İnanc, "Bir Memleket Davası: Beden Terbiyesi", *Toplumsal Tarih*, C.3, S.14 (Şubat 1995) s. 59-63.

⁸⁷ *a.g.e.*, s. 79.

⁸⁸ Akcan-Geçikli, *a.g.e.*, s. 48-49; Yiğit Akın'ın bu sonuca varmasında Diem'in raporunun orijinal haline ulaşamaması etkili olsa gerekir. Bkz. Akın, *a.g.e.*, s. 71.

lamasına son verdiği İzcilik hareketi, başta İstanbul olmak üzere yerli ve yabancı okullarda yeniden canlanma göstermiştir.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra Ankara Hükümeti, gençliği teşkilatlandırmaya dönük girişimlere başlamıştır. Daha çok Genelkurmay'ın isteği ve çabasıyla başlayan bu girişimler, Cumhuriyet Hükümetleri tarafından sürüncemede bırakılmış uygulamaya konulmamıştır. Ülkenin bir devrim sürecini yaşadığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında Genelkurmay'ın gençlik teşkilatı konusunda Osmanlı Genç Dernekleri çizgisini devam ettirmek istediği, hükümetlerin ise gençlik teşkilatına olan ihtiyacı kabul etmekle birlikte bunun eskiyi devam ettirmek şeklinde olmayacağı kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, siyasi ve toplumsal devrimlerin tamamlandığı 1928 yılı başlarında hükümet önce aldığı bir kararla gençlik teşkilatı benzeri faaliyetleri yürütme konusunda Maarif Nezareti'ni tek yetkili kurum haline getirirken diğer taraftan uzunca bir süredir bakanlıklar arasında tartışma konusu olan teşkilatı tasarısının isminde ve içeriğinde önemli değişikliklere giderek Osmanlı Genç Dernekleri tasarısını "Bozkurt Teşkilatı" haline dönüştürmüştür. Ancak, kimi zaman siyasi gelgitler, kimi zaman da mali gerekçelerle gençliğin teşkilatlandırılması ötelenirken, gençliğin teşkilatlandırılmasına dönük düşünceler gerek hükümet gerekse kamuoyunda artarak devam etmiştir.

1930'lu yılların ortalarında başlatılan çok partili rejime geçiş denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, Türkiye'nin yönetim anlayışıyla birlikte gençliği teşkilatlandırma düşüncesi de ayrı bir safhaya girmiştir. Başarısızlıkla sonuçlanan çok partili rejim denemesinin ardından siyasi iktidara hakim olan CHP, topluma nüfuz edebilme ve devrimin ideolojisini topluma kazandırma noktasında bir yandan Halkevleri'ni açarken diğer yandan gençliğin nasıl ve ne şekilde teşkilatlandırılması gerektiği konusunda parti bünyesinde yoğun bir faaliyete başlamıştır. Bu çerçevede, Parti'nin "Spor ve Gençlik" bürosu başta olmak üzere elçilik ve konsolosluklar aracılığıyla Avrupa'daki gençlik teşkilatları üzerine kapsamlı inceleme ve araştırmalar yapılmıştır. Bahsi edilen büronun başında bulunan görevliler, Türkiye'de oluşturulması düşünülen gençlik teşkilatının hangi esaslar üzerine kurulması gerektiği konusunda birbirinden farklı fikirler ortaya koymuştur. Bu raporlarda benzer ve ayrışan fikirlere rastlanmakla birlikte bir gençlik teşkilatına Türkiye'nin duyduğu ihtiyaç noktasında hepsi hemfikirdir. 1930 yılından önceki gençlik teşkilatı tasarılarında daha ziyade askeri amaçlar öne çıkarılırken, bu tarihten sonraki tasarılarında bu amaca ilave olarak bir de rejimin ve devrimin

ideolojisinin topluma yayılması ve genç neslin bedenlen ruhen ve zihnen yetiştirilmesi eklenmiştir.

Bütün bu incelemelere ve raporlara rağmen siyasi iktidar, 1938 ortalarına kadar gençliği teşkilatlandırma düşüncesini bir türlü "kuvveden fiile" çıkaramamıştır. 1938 yılında çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu ile her ne kadar gençliği teşkilatlandırmanın siyasi ve hukuki çerçevesi ortaya konulmuş olsa da uygulama safhası II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllara denk düşecektir. Balkan Savaşları'ndan sonra İttihat ve Terakki İktidarının gençliği teşkilatlandırma çabaları nasıl ki Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla yarım kalmış ve gençlik vatan müdafaasına hazırlıksız yakalanmış ise, iki savaş arasında uzunca bir süre olmasına rağmen, Cumhuriyet Hükümetleri gençliği teşkilatlandırma noktasında başarılı olamamış ve Türk gençliği II. Dünya Savaşı'na da hazırlıksız yakalanmıştır. Bu açıdan bakıldığında iki savaş arasındaki tek fark, son savaşta gençliğin farklı cephelerde savaşmak zorunda kalmamasıdır. Tersinden düşünülecek olursa, üzerinde durduğumuz raporlarda sıralanan gençliği teşkilatlandırma gayelerine, böyle bir teşkilatlanma meydana getirilemediği için ulaşamamıştır. 1938 gibi geç bir tarihte siyasi ve hukuki bir altyapıya kavuşturulan ve II. Dünya Savaşı yıllarında uygulamaya konulan Beden Terbiyesi Mükellefiyeti ise savaşın getirdiği birtakım kaygılarla girişilen ve seferberlik ortamında çok fazla uygulama imkanı bulamayan çaba ve gayretler olmaktan öteye geçememiştir.

Cumhuriyet Hükümetleri, böylesine önemli bir meseleyi niçin ve hangi sebeplere dayanarak uzun zaman sürüncemede bırakmıştır? Gençliğin teşkilatlandırılmamasında siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerden hangisi ya da hangileri etkili olmuştur? Bu sorulara farklı yönlerden yaklaşmak ve her soruyu ayrıca irdelemek mümkündür. Şu kadarını ifade etmeliyiz ki, gençliğin teşkilatlandırılmamasında sosyal ve ekonomik sebepler etkili olmakla birlikte esas etken, siyasi iktidarın meselenin üzerine ciddiyetle eğilmemesidir.

KAYNAKLAR

Arşiv

B.C.A (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

Tetkik Eserler, Anılar, Makaleler ve Bildiriler

- Akcan, Erol, İttihat ve Terakki *Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, TTK, Ankara 2015.
- Akcan, Erol - Geçikli, Recep, Murat, *Cumhuriyet Dönemi Tür Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2016,
- Akın, Yiğit, “*Gürbüz ve Yavuz Eoatlar*” *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2004.
- Eski, Mustafa, *Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati*, ATAM, Ankara 1999.
- Sinanoglu, Nüşet Haşım, *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, İstanbul 1933.
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2005.
- Uzgören, Gökhan, *Türk İzçilik Tarihi*, Papatya Yayınları, İstanbul 2000.
- Karabekir, Kazım, *Çocuk Davamız -2*, Emre Yayınları, İstanbul 1995.
- Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı kredi Yayınları, İstanbul 1973.
- Balcıoğlu, Mustafa, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Gençliğin Savaşa Hazırlanması İle İlgili İki Belge İki Görüş”, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e*, Nobel Yay., Ankara 2001, s. 211-220.
- _____, “Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılap Gençleri Derneklerine”, *ATAM*, C. XV, S. 43, (Mart 1999) s. 142-152.
- Demirci, Aliyar, “Tek Parti Döneminde Siyaset- Gençlik İlişkilerinde Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 58, S. 2, (Ankara 2003), s. 71-82.
- Doğaner, Yasemin, “İki Savaş Arası Dönemde Avrupa'da Gençlerin ve Kadınların Siyasi Terbiyesi ve Teşkilatlanmaları: Avusturya Örneği”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, (Ağustos 2012), s. 46-54
- _____, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlarda Gençlik Teşkilatları-Macaristan ve Yugoslavya Örneği-“, *VII. Uluslararası Atatürk Kongresi (17-22 Kasım 2011 Üsküp-Manastır-Makedonya)*, C.II, ATAM, Ankara 2015, s. 1427-1437.

Güven, Özbay, "19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih*, C.11, S. 65 (Mayıs 1999) s. 33-38.

İnanç, Gül, "Bir Memleket Davası: Beden Terbiyesi", *Toplumsal Tarih*, C.3, S.14 (Şubat 1995) s. 59-63.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz

Akşam

Askerî Mecmua

Cumhuriyet

Çığır

Kadro

Tedrisat Mecmuası

Ülkü